

2. **Pogląd - 1° Filozofia** - Nawiązywał do lwowskiej szkoły filoz.; stał na stanowisku -> realizmu i obiektywizmu myślenia filoz.; odrzucał subiektywizm, -> naturalizm, -> redukcjonizm, -> pozytywizm i -> neopozytywizm; wg niego podstawowym zadaniem filozofii jest stawianie pytań i udzielanie odpowiedzi na temat sensu istnienia oraz metafiz. i transcendentálnych przyczyn bytu; wiatopogląd uważał za filozofię subiektywną, ukształtowaną na fundamencie obiektywnej, powstającą w wewn. dojrzewaniu i osiaganą przez te osoby, które przeżyły „powtórne narodziny - z myśli”; był przekonany o wszechobecności filozofii w życiu polit., państw., społ. i osobistym; twierdził, że człowiek „niewyrobiony filozoficznie” łatwo ulega -> manipulacji; postulował wprowadzenie filozofii (dialogicznej „szkoły umysłu” na wzór sokratejski) do wychowania i nauczania; wg niego filozofia jako fundament kultury każdego narodu powinna być podstawą powszechnej edukacji nar., gdy tylko w „spójni duchowej” jednostki i „porywa ją za sobą” do czynu.

2° **Antropologia** - Przyjmował arystotelesowsko-tomistyczną koncepcję człowieka; w refleksji antropol. duży wag przywiązywał do wiadomego -> ja (ja) jako podmiotu -> przeżywania (-> do wiadczenia); podkreślał tak, iż i dla samego wiadomo ci „ja” staje się autonomicznym o rodkiem linią atorem działania, nadzającym wobec natury i -> osobowość człowieka, decydującym o jego myślach, uczuciach, poglądach i czynach; stan aktualny i rozwój człowieka zależą nie tylko od wrodzonych -> potrzeb i skłonności, ale również od jego stosunku do świata, ludzi, kultury, sztuki, filozofii i religii.

3° **Aksjologia** - Krytykował redukcjonistyczne podejście do wartości obecne w -> racjonalizmie, -> socjologizmie i -> psychologizmie; aksjologię traktował jako podbudowę teorii sztuki i teorii wychowania; podkreślał tak, iż (dóbr) wskazywał na -> prawdę, -> dobro i -> piękno jako wyznaczniki in. wartości (dóbr), tworzących hierarchię, w której najwyższą jest -> wierność; wg niego warto ci pociągają człowieka, gdy istnieje w nim naturalne dążenie do obiektywnej prawdy, dobra, piękna, miłości i doskonałości oraz „podania się wyszłym celom”; nawiązywał do -> kalokagatii, podkreślał związki dobra, piękna i wierności („prawdziwe piękno jest oświeceniem wierności”); postulował, aby zainteresowania współczesnych wiartości, wychodziły od bliższego im piękna.

4° **Psychologia** - Uznawał ją za narzędzie pomagające w poznaniu człowieka; podkreślał, że wiadome psych. życie osoby rodzi się w kontakcie z rzeczywistością; odmiennie wrodzonych dyspozycji i do wiadczeń (treści) w spotkaniu ze światem jest źródłem -> różnic indywidualnych i bogactwa świata wewn.; rozwijał psychologię -> woli, -> rozumienia i -> uczuć, zwracał uwagę na aspekty kulturowe i hist. w rozwoju człowieka; krytykował psychologię marksistowską.

5° **Estetyka i filozofia sztuki** - Podkreślał związki piękna z in. sferami ducha i uznawał jego wartość „w stosunku do prawd jeszcze głębszych”; jest autorem aksjologiczno-realistycznej koncepcji odbioru dzieł sztuki; za W.-> Diltheyem podkreślał funkcję przeżywania i poznania wartości w nych historycznie dóbr kultury; uznawał, że tylko arcydzieła wychowują człowieka, dlatego oprócz formalno-artystycznych aspektów dzieła sztuki analizował pedagog.-mor.; podkreślał obiektywność piękna, doceniał subiektywizm jego odbioru - o kontemplacji piękna mówił jako o miłosnym zbliżeniu, zjednoczeniu i uwielbieniu.

6° **Pedagogika** - Na jego teorii pedagog. składają się koncepcje: człowieka, wartości, sztuki i wychowania; rozwinął i opisał na gruncie wartości (dóbr) koncepcję pedagogiki kultury (-> kultury pedagogiki) oraz teorii wychowania przez sztukę; wg niego celem wychowania jest obiektywizacja człowieka jako wartości urzeczywistnionej przez osobę; podstawową rolę odgrywa w nim wychowawca „estetyczny”;

SZUMAN Stefan, ur. 2 I 1889 w Toruniu, zm. 16 V 1972 w Warszawie, pedagog, psycholog, teoretyk sztuki.

1. **Życie i twórczość** - Studiował od 1908-13 na uniwersytecie we Wrocławiu i Monachium, gdzie 1914 otrzymał doktorat; 1915-18 służył jako lekarz w armii prus., a 1919-21 w wojsku pol.; 1921-25 studiował na uniwersytecie w Poznaniu, gdzie 1926 uzyskał doktorat i 1927 habilitował się na Wydz. Filozoficznym; 1928 podjął pracę na Wydz. Filozoficznym UJ; 1934 otrzymał tytuł prof., zwyczajnego, a 1939 został przyjęty do Pol. Akademii Umiejętności (PAU); 1939 jako lekarz ochotnik uczestniczył w wojnie; podczas okupacji niem. brał udział w tajnym nauczaniu prowadzonym przez UJ, pracach PAU i 1940-45 w działaniu ci Związku Walki Zbrojnej, a nast. Armii Krajowej (pseud. Doktor Flis); 1945 wrócił na UJ, gdzie wykładał w Zakładzie Psychologii Pedagog. oraz kierował nim 1945-51 i 1957-60; 1946 był założycielem Państw. Wyższej Szkoły Pedagog. w Krakowie i jej pierwszym dyr.; inwigilowany 1945-69, odsunięty od pracy ze studentami 1950-57, został 1960 zmuszony do przejścia na emeryturę.

Do ważniejszych dzieł Sz. należą: *Sztuka dziecka. Psychologia twórczości i rysunkowej dziecka* (Wwa 1927, 19902), *Drzwi uchylone* (Wwa 1933; pod pseud. Łukasz Flis), *Afirmacja życia* (Lw 1938), *Charakter jako wyzwanie przystosowania się do rzeczywistości* (Lw 1938), *Czy filozofia jest potrzebna?* (Lw 1938), *O dowcipie i humorze* (Lw 1938), *Rozwój myślenia u dzieci w wieku szkolnym* (Lw 1938), *Rozwój pytań dziecka. Badania nad rozwojem umysłowości dziecka na tle jego pytań* (Wwa 1939), *O urodzie* (Ka 1947), *Pochwała dyktantów. Rzecz o znaczeniu samorodnej twórczości w wychowaniu estetycznym społeczeństwa* (Wwa 1947), *Poważne i pogodne zagadnienia afirmacji życia* (Ka 1947), *Psychologia wychowawcza wieku szkolnego* (Kr 1947), *Talent pedagogiczny* (Ka 1947), *Jak słucha muzyki* (Wwa 1948; z Z. Liś), *O oglądaniu obrazów* (Wwa 1948), *Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży* (Wwa 1948), *Rola działania w rozwoju umysłowym małego dziecka* (Wr 1955), *O sztuce i wychowaniu estetycznym* (Wwa 1962), *Natura, osobowość i charakter człowieka* (Kr 1995).

oddziałujący na wychowanka „estetycznego” przez wartości sztuki zawarte w dziełach; istotną funkcję pełni upowszechnianie, uprzystępnianie i udostępnianie arcydzieł artyst.; wychowanie prowadzi do -> samowychowania („autonomicznego samodoskonalenia się”) przez wartości sztuki; Sz. zapoczątkował tzw. szkołę krak. w psychologii rozwojowej i wychowawczej oraz pedagogice.

Rozwój i wychowanie, Wwa 1963; *Stefan Sz. (1889-1989). W stulecie urodzin*, b.m.w. 1990; *The Roots of Creativity. Theoretical Consideration Based on Stefan Sz.* „*The Genesis of an Object*”, Delft 1995.

Marek Mariusz Tytko